

ISMERTETÉS

Karel Horálek: Bevezetés a szláv nyelvtudományba (Úvod do studia slovanských jazyků)

Budapest, 1967. Tankönyvkiadó

Sipos István egyetemi tanár fordításában jelentette meg a Tankönyvkiadó egyetemi segédkönyvként K. Horálek ismert cseh szlavista tankönyvét. E korszerű szlavisztikai összehasonlító műnek lefordítása magyarrá azért is szerencsés, mert a fordító a szerző könyvének átdolgozott második kiadását használta, amely az első kiadással kapcsolatos bírálatok figyelembevételével készült.

A könyv terjedelme 504 lap, amelyből 62 lapon az általános nyelvtudomány, az indoeurópai összehasonlító nyelvtudomány, a nyelvtudomány tanulmányozásának legfontosabb módszereit. A szerző téma szerint és a kiadványok jellege szerint csoportosítva több mint 1900 bibliográfiai adatot közöl. (A magyar szerzők közül Király Péter, Sipos István munkáinak bibliográfiai adataival találkozunk). A periodikus kiadványok jegyzékéből viszont hiányzik a „Slavica”, Debrecen, 1961-től és a „Disertationes Slavicae”, Szeged, 1962-től.

A könyv 13 nagy fejezetből áll, amelyek a következők:

Az I. „A nyelvi rokonság kérdései s a szláv nyelvek összehasonlító tanulmányozása” (9–34.) c. fejezet a nyelvek rokonságának és különbözőségének, eredetüknek és kölcsönhatásuknak kérdését vizsgálja, valamint tárgyalja a szláv nyelvek tanulmányozásának legfontosabb módszereit. A szerző hangsúlyozza, hogy a szláv nyelvek összehasonlító történeti tanulmányozásánál mindig különbséget kell tenni az irodalmi nyelvek s a népi nyelvjáráások állapota között (32.), kiemeli a szociális nyelvjáráások jelentőségét, megállapítja, hogy eddig kevés, szláv anyagot rögzítő nyelvi térkép készült, s hogy a nyelv fejlődésében gyakoriak az olyan változások, amelyeknek közvetlen kapcsolatuk a tökéletességgel nincs (27.). Az összehasonlító történeti módszer érvényesülésének útjában áll az a körülmény, hogy eddig nem dolgozták fel kellő mértékben a nyelv jelentésváltozásainak elméletét. A szakemberek a nyelvek összehasonlító történeti tanulmányozásánál megelégedtek a változások és jelentésbeli összefüggések felületes megállapításával s keveset tettek törvényszerűségeik felfedéséért. A nyelvtani analógia hatását sem vizsgálták eddig kellően. A tipológiai rokonság fogalmát s a genetikai rokonsághoz való viszonyát sem szabták meg pontosan.

Említést érdemel, hogy a cseh és szlovák nyelvekben a szó első szótagján levő kötött hangsúlyt német és magyar hatással magyarázza a szerző (12. és 55.). Lehr—Sptawinski lengyel nyelvész szerint viszont ez belső fejlődés és nem nyelvi közeledés eredménye (l. Z. Klemensiewicz, T. Lehr—Sptawinski, S. Urbańczyk, Gramatyka historyczna języka polskiego, Warszawa, 1955, 66–67.).

A II. fejezet „A szláv nyelvek a múltban és a jelenben” (35–57. o.) a szláv nyelvek rokonságának, összehasonlító tanulmányozásának és osztályozásának kérdéseivel foglalkozik.

A III. fejezet címe: „A szláv nyelvek indoeurópai alapja és a baltiszláv egység kérdése” (58–67.). A sok vitát kiváltó baltiszláv egység kérdésével kapcsolatban Horálek álláspontja az, hogy a balti és szláv ág rokonsága nem olyan jellegű, hogy a balti—szláv egység korszaka teljes biztonsággal feltételezhető lenne és a balti—szláv összefüggések leírásánál a balti—szláv nyelvi egységet munkahipotézisként kezeli és így a balti—szláv korszakon egyszerűen a közös balti—szláv változások korát érti (64–65.).

A IV. „A szláv nyelv fő fejlődési tendenciái” (68–85.) c. fejezetben a szláv nyelv fejlődésének általános sajátásaival és történetének korszakaival foglalkozik.

Az V. fejezet „A szláv hangtan történeti összehasonlító áttekintése” (86–145.) összehasonlító alapon, modern munkák felhasználásával tárgyalja a szláv hangrendszer fejlődését.

A VI. fejezetben „A szláv alaktan fejlődésének áttekintése” (146–212) különösen érdekes az a kompenzációs viszony, amelyet a szerző a névszó- és igeragozás fejlődésében az egyes szláv nyelvekben kimutat. Így pl. az orosz névszóragozás konzervatívizmusa az igeragozási formák egyszerűsödésével, a bolgárban viszont a deklináció nagymérvű egyszerűsödése a konjugáció formáinak szaporodásával járt együtt. Hiányoljuk, hogy nem foglalkozik a mutatónévmások rendszerének fejlődésével; s az előljárók fejlődésének a bemutatása is kissé elnagyolt. (A bolgárban pl. a k előljáró megtartotta vég mássalhangzóját — към).

A VII. fejezet „Válogatott fejezetek az összehasonlító mondattanból” (213–251.) a szláv mondattípusokat, azok fejlődési tendenciáit és a mondat szerkesztés eszközeit jellemzi.

A VIII. fejezet „Az összehasonlító lexikológia alapjai” (252–278.) a szótári szókészlet szerkezetét, annak változásait, az etimológia alapelveit és a szláv szóképzés főbb típusait taglalja.

Az utolsó fejezetek címe: „A szláv irodalmi nyelvek történetének rövid áttekintése” (279–333.), „A szláv grafika” (334–349.), „Az egyes szláv nyelvek jellemzése” (350–393.), „A szláv összehasonlító nyelvudomány történetének rövid vázlata” (394–415.), „Az egyes szláv nyelvek párhuzamos szövegeinek szemelvényei” (416–426.).

A könyv nyomdatechnikai kiállítása szép. Sajtóhiba csak elvétve fordul elő (pl. a 255. lapon Lenin nevének az elírása).

A fordító gondos munkát végzett. Hasznosnak tartottuk volna a cseh példák magyar nyelvű fordításának megadását is. Ez, különösen a frazeológizmusok esetén, megkönnyítette volna az elméleti anyag megértését. Ugyanis a könyv jellegénél fogva gyakran cseh nyelvű példaanyagra támaszkodik. Diákjaink viszont a szláv nyelvek közül elsősorban az oroszot ismerik, s így a szép számú orosz példa mellett is, előadások nélkül némely fejezetnek a megértése nem könnyű.

PETE ISTVÁN